

Kielestä ja opetuksesta

Tässä Virittäjässä aukeaa uusi osasto *Opetus*. Osasto sekä elvyttää vanhaa että luo uutta: toisaalta se jatkaa vähitellen hiipuneen *Äidinkielen opetus* -osaston perinnettä, toisaalta siinä on tarkoitus käsitellä muutakin kuin äidinkielen kouluopetusta. Viime kädessä *Opetus*-osaston aihepiirin ja ilmeen tietysti luovat osastoon kirjoittavat itse. Uuden osaston perustamisideastakin Virittäjän on kiittäminen aktiivista lukijakuntaansa – sekä opettajat että tutkijat ovat ilmaisseet halua selvittää suomen kielen opetuksen eri lohkojen kysymyksiä. Keskusteluntarvetta lisää myös aikamme: lama pakottaa opetuksen voimavarojen keskittämiseen, voimavarojen keskittäminen opetuksen arvojen inventaarioon ja itsekritiikkiin.

Opetus-osaston ensimmäiset kirjoitukset pohtivat suomen kielen opettamista muille kuin suomenkielisille. Näistä ongelmistahan keskustellaan laajasti, sanomalehtien yleisönosastoja myöten. Osa keskustelijoista on suomea opiskelevia maahanmuuttaneita ja ulkomaalaisia, osa heidän opettajiaan; osa opiskelijoista on opetukseen tyytyväisiä, osa tyytymättömiä. Erityisesti keskustelua on kiihottanut kysymys siitä, pitäisikö suomea opiskelevalle opettaa kirjakielistä vai puhekielistä suomea. Varmaankin koodin valitsemisen mielekkyys riippuu siitä, mitkä ovat opiskelijan päämäärät: pyrkiikö hän juurtumaan Suomen työ- ja sosiaaliseen elämään vai onko hän tutustumiskäynnillä eksoottiseen maahan? Tarvitseeko hän monipuolisen ja -koodisen käytännön kielitaidon vai virikkeitä omiin kieliharrastuksiinsa? Onko hän aikuinen vai lapsi? Millainen hänen pohjakoulutuksensa on, millainen hänen kotikielensä ja -kulttuurinsa?

On selvää, että monenlaiset tarpeet vaativat monenlaista opetusta. Mutta yhtä selväksi on käynyt, että suomen kielen ulkomaalaisopetus kärsii jatkuvasta resurssipulasta: oppilaat enenevät, opettajat eivät. Syntyy liian suuria ja sekakoosteisia opetusryhmiä. Rasittuneille opettajille ei jää aikaa tutkia vieraan kielen oppimisen ja opettamisen perusteita. Ja vaikka joku olisikin tutkinut vaikkapa suomen ja johonkin toiseen kielikuntaan kuuluvien kielten välisiä eroja ja erojen vaikutusta suomen oppimiseen, kerkeävätkö kaikki tutustua noihin tutkimuksiin? Käytännössä opettajat joutuvat jatkuvasti kasvokkain aivan uusien kielten ja kulttuurien kanssa, ja tutkimus ehtii hätiin vasta jälkijunassa, jos silloankaan.

Työmarkkinoiden kansainvälistyessä ja pakolaisuuden monikielistäessä hyvinvointivaltioita – myös syrjäistä Suomea – ulkomaalaisopetuksen ongelmat kietoutuvat väistämättä äidinkielenopetuksen ongelmiin. Voiko suomea toisena tai vieraana kielenä opiskeleva saavuttaa hyviä tuloksia, jos hänen äidinkielenensä opetus on vähäistä tai huonoa tai puuttuu kokonaan? Tarvitaan lisää tietoa äidinkielen asemasta ihmisen sosiaalisessa ja kognitiivisessa kehityksessä. Kun kerran voimavarat ovat niukat, tarvitaan tutkimusta ja keskustelua siitä, mikä äidinkielen – ja muiden kielten – opetuksessa on ehdoton minimi ja mitä tietoa paitsi oppilas selviytyy.

Kielitaidon ja -tiedon opettaminen on tietysti tärkeää kaikille, äidinkieleen katsomatta. Kukaan ei selviä yhteiskunnassa kielettä: suuri osa kansalaisena olemisesta on erilaisten tekstien tulkintaa ja tuottamista; politiikka, kauppa, mainonta, tiedottaminen, tiede, taide, viihde ovat paljolti kielellisiä valintoja. Mitä paremmin kansalainen on selvillä kielenkäytön roolista inhimillisessä elämässä, sitä tehokkaammin hän pystyy olemaan kriittinen ja rakentava. Niinpä ei ole yhdentekevää, millaisia malleja esimerkiksi koulu antaa kielenkäyttöä varten. Ei ole kyse vain äidinkielenopetuksesta, vaan kaikesta opetuksesta – kaikki opetushan käyttää kieltä. Englanninkielisessä maailmassa onkin syntynyt uusi kielentutkimuksen haara, *educational linguistics*, joka tutkii kielen osuutta opetuksessa ja oppimisessa.

On aika koota tiedot, taidot ja voimat; tutkimuksen, opetuksen ja suunnittelun on yhteisvoimin ponnisteltava muuttuvassa maailmassa. Opetuksen tulee korkeakouluissakin valmentaa opiskelijoita myös käytäntöön, samoin tutkimus voisi rikastua kysymyksistä, joita oppiminen ja opetus synnyttävät. Suomen kielen opettajien ja kurssittajien tulee saada virikkeitä tutkimuksen uusimmista löydöistä, opetussuunnitelmia ja oppimateriaaleja laativien niin tutkimuksesta kuin käytännön työelämästäkin.

Pohjimmaltaan on kyse arvoista. Halutaanko äidinkielenopetuksella, ulkomaalaisopetuksella ja korkeakoulujen suomen kielen laitoksissa vaikuttaa siihen, miten yhteiskuntamme selviää laman ja kansainvälisten kriisien aiheuttamasta murroksesta? Halutaanko yhteiskunnan hyötyvän siitä tiedosta, jota kielentutkimuksen viime vuosikymmenet ovat tuottaneet? Opetuksen ja tutkimuksen aineellisille ongelmille ei tietenkään Virittäjän kaltainen, enintään tuhannelle tilaajalle leviävä tieteellinen julkaisu mahda mitään. Rahat ovat korkeammassa kädessä. Mutta tuohon käteen on pyrittävä vaikuttamaan, ja yksi keino on keskustelu: arvoja ei kannata valita sormituntumalla, vaan niiden perusteita on tutkittava. Keskustelu auttaa myös hahmottamaan, millaista asiantuntemusta (suomen kielen) opetuksen käytössä jo on – ja millaista tulisi olla. Tähän keskusteluun ja tutkimukseen Virittäjä tarjoaa avoimen kentän kaikille kiinnostuneille.

TOINI RAHTU